

– KÖNYVISMERTETÉS –

Martin LOUGHLIN: *Against Constitutionalism*
Cambridge–London, Harvard University Press, 2022
ISBN 978-067-426-802-9

Martin Loughlin *Against Constitutionalism* című könyve első pillantásra úgy tűnhet, hogy merész kísérletet tesz az alkotmányosság elvének, a modern közjogi gondolkodás egyik alapkövének megkérdőjelezésére. Hamar kiderül azonban, hogy a figyelemfelkeltő címben ostrom alá vett alkotmányosság fogalmát a szerző közjogi ideológiák egy szűkebb körére érti – a fogalomnak ez a szűkítése azonban semmiképpen sem önkényes vagy pusztán szójáték Loughlin részéről, hanem egyedülálló eszmetörténeti és közjog-elméleti megközelítés és megalapozás eredménye. Amivel alapvetésként szembesülünk, az az alkotmányosság jelentette korlátok és a demokrácia, vagyis a többség uralma között feszülő közismert eredendő ellentmondás. A jól ismert ellentmondás tekintetében a könyv pozíciója hamar nyilvánvalóvá válik: határozott, radikális kiállással találkozhatunk a demokrácia elve mellett, „az alkotmányosság ellen”. Ez azonban legkevésbé sem a közhatalom jogi, alkotmányos korlátai szükségességének tagadása. Amit Loughlin tesz, az az alkotmányosság és az alkotmányos demokrácia szembeállítását. Rögtön érezzük ennek a szembeállításnak a súlyát. Önmagában azt sugallja, hogy valahol a hosszú út során a demokrácia kiveszett az alkotmányosság világszerte dédelgetett fogalmából. Az alkotmányosság a demokratikus közhatalom pusztán korlátja, vagy maga az alkotmányosság a közhatalom forrása és legitimáló ereje? Rögtön korunk megkerülhetetlen közjogi kérdései kerülnek előtérbe.

Miután gondosan megkülönböztette egymástól az alkotmányosság és az alkotmányos demokrácia fogalmait, Loughlin a könyvének meghatározó részét annak szenteli, hogy kellően alapos érvekkel és történeti áttekintéssel világítson rá erre az ellentétre. Azt láthatjuk, hogy Loughlin történelmi és közjog-elméleti kontextusba helyezi azt, amit a közjog iránt érdeklődők, ha csak intuitíve is, de már eddig is sejtettek: hogy az alkotmányosság fogalma a modern diskurzusból egyre inkább eltávolodott a demokratikus elvektől és demokratikus legitimitástól, és egy globális hatalom-legitimáló ideológiává nőtte ki magát. Ennek megfelelően magyar fordításban talán találobb az alkotmányosság eszméjének loughlini percepciójára konstitucionalizmusként hivatkozni, amiért az egy szűkebb eszmerendszert kíván lefedni, mint amit az alkotmányosság elvéhez egyébként társíthatunk.

Bár ez a rövid áttekintés természetesen nem adhat teljes képet arról, ahogy Loughlin elénk tárja a konstitucionalizmus történelmi (különösen az Egyesült Államokban) és filozófiai fejlődésének folyamatát, röviden megpróbálom érzékeltetni, hogy miként szálazza szét a konstitucionalizmussal és az alkotmányos demokráciával kapcsolatos fogalmi asszociációinkat. Érvelésének egyik központi tézise, hogy a konstitucionalizmus nem más, mint a felvilágosodás gondolatiságához szorosan kapcsolódó ideológia – éppúgy ideológia, mint a liberalizmus vagy a nacionalizmus.

„A konstitucionalizmus olyan metódus, amellyel hitek és kulturális szimbólumok halmazát formáljuk jelentéssel bíró rendszerre, és ezáltal alkalmassá tesszük a céltudatos cselekvésre. Ebben a tekintetben, akárcsak a liberalizmus és a nacionalizmus, az alkotmányosság ideológia.”¹

De mit ígér ez az ideológia a híveinek Loughlin szerint? Nem kevesebbet, mint az eljövendő jó társadalmat, és azt, hogy az alkotmány lesz a híd a jelenlegi valóság és a szebb jövő között.² Eszerint az alkotmányszöveg nem pusztán a közhatalmi cselekvés korlátja és az állampolgárok jogainak garanciája, hanem a kollektív politikai identitás megtestesítője, a társadalmi integráció eszköze, a konstitucionalizmus-ideológia felfogásában pedig civil vallásos imádat tárgya.³ Ebben az értelmezési keretben a könyv címe tulajdonképpen blaszfémikus, provokatív felhívás a kvázi-vallásos hit ellenében.

Az alkotmányos demokrácia jellemzőinek kifejtése során a leírás nagymértékben támaszkodik Alexis de Tocqueville – a demokratikus despotizmustól tartva az ilyen típusú demokratikus politikai rendszer egyik legjelentősebb európai szószólója – gondolataira.⁴ Nehéz azonban megtalálni a helyes egyensúlyt a demokrácia korlátok között tartása során. Loughlin szerint a demokrácia elve mindenképpen strukturális korlátokat szab annak, hogy milyen mértékben rendelhető alá az alkotmányosságnak. A demokrácia lényegéhez tartozik szerinte az állandó diskurzus, a politikai vita és döntéshozatali folyamat arra nézve, hogy mi a helyes és mi a helytelen, mi a jó és mi a rossz – mindezeknek pedig lényeges, sőt, nélkülözhetetlen alkotóeleme az egyet nem értés. A demokrácia akkor tartható fenn, ha alapvető értékeink tartalmának meghatározása demokratikus és elszámoltatható tanácskozási-döntéshozatali folyamatok eredménye.⁵ Kiderül tehát, hogy Loughlin könyve egy újabb, egyedi elméleti háttérű és lényeglátó történelemszemléletű kiáltvány a jogállam, a jogforradalom és a jogállam ellen. Hadd idézzem terjedelmében a szerzőt:

¹ LOUGHLIN i. m. 38.

² Uo. 192.

³ Uo. 122.

⁴ Uo. 102.

⁵ Uo. 108.

„Amint egy politikai rendszer az alanyi jogok nyelvén fogalmazódik meg, a jogászok túl könnyedén feltételezik, hogy az egy olyan átfogó keretet tartalmaz, amelyre az igazságszolgáltatásnak kell ügyelnie, a jogalkotási és közigazgatási tevékenység pedig pusztán szabályozási tevékenységgé redukálódik, amelyet az alanyi jogra való hivatkozással felül lehet bírálni. Ez túlértékeli az igazságszolgáltatás azon képességét, hogy politikai ítéleteket hozzon erősen vitatható jogigényekről, és alábecsüli a jogalkotó és más tisztviselők döntéseiben benne rejlő ítéletet az alanyi jog tartalmáról. A demokratikus mérlegelés, döntéshozatal és elszámoltathatóság intézményi színtereinek fenntartása a meghatározatlanság alapvető jellemzője. Mindezek megléte alapvető előfeltétel a politikai szabadság Tocqueville-i víziójának fenntartásához.”⁶ (108.o.)

A konstitucionalizmus általános mintájára épít Loughlin szerint az aspirációs konstitucionalizmus, melyben az alkotmány minden jog forrása és az individuális személy felemelésének eszköze a nagyobb egyenlőség felé tartó úton.⁷ Az aspirációs konstitucionalizmus többek között azt a helyzetet vonja magával, hogy a jogot értelmező bíróság feladata is az lesz, hogy lépéseket tegyen az alkotmány által ígért egyenlőség felé. Ennek egyik következménye lehet, hogy az egyenlőséget formálisan deklaráló progresszív bírói ítélet valójában elfedi a szubsztantív egyenlőtlenséget. Arra is utal a szerző, hogy nem helytálló kizárólag a bíróságokra mutogatni, amiért azok felfalják a törvényhozás hatásköreit: ez a szerep a politikai hatalmi ágak is kényelmes, ugyanis a nehéz kérdéseket át lehet terelni egy demokratikus módon nem számonkérhető fórum elé – azonban Loughlin szerint a társadalmi változások elérésének ez a módszere „azt a veszélyt rejti magában, hogy kiszívja a demokrácia éltető erejét”.⁸ A aspirációs konstitucionalizmus riválisa Loughlin szerint az ordo-konstitucionalizmus. Ahogy a szerző is leírja, az ordoliberalizmus megalapozása a 20. század során abban a felismerésben rejlett, hogy az áhított ideális piaci körülmények a klasszikus liberális gondolkodás kis kormányzat felfogásával ellentétben nem alakulnak ki spontán módon. A klasszikus liberalizmustól eltérően tehát az ordoliberalizmus amellett teszi le a voksát, hogy a liberális gazdaság hatékony működésének kereteit állami beavatkozással kell megteremtteni – a szabadság kereteit az erős, de limitált állam teremtsen meg. Ebben a neoliberalis elképzelésben az alkotmány feladata az, hogy olyan intézményi konstellációt hozzon létre, amely a nagy kormányzat mellett is garantálni tudja a jól működő piacot.⁹ Ez lesz az ordo-konstitucionalizmus: ebben a rendszerben az állam feladata nem a klasszikus liberalizmus semlegessége, hanem hogy nyíltan favorizálja a liberális rendszert. Ennek módszere, hogy az alkotmány kizárja a lehetőségét annak, hogy a rendszert a demokratikus törvényhozás megbolygathassa, teszi mindezt specifikus intézményi garanciák elhelyezésével, így például az alkotmányt és az alapvető jogokat védő független bíróság, vagy éppen a független, politikai befolyástól elzárt

---

⁶ Uo.

⁷ Uo. 94–95.

⁸ Uo. 168.

⁹ Uo. 63.

központi bank felállításával.¹⁰ Az ordo-konstitucionalizmus a globalizációval párhuzamosan azonban arra is igényt tart, hogy nemzetközi szinten szerezzen érvényt magának. Míg nemzetállami szinten eszköze a megkötözött demokrácia, addig nemzetközi szinten egy olyan rezsim, amely képes védelmezni a gazdasági szabadságot a demokratikus törvényhozások beavatkozásától, protekcionista és redisztributív intézkedésektől. Loughlin szerint a globális ordo-konstitucionalizmus működési közege a nemzetközi jog és a belső jog metszéspontján található, ideális terepe pedig az, amikor a nemzetközi bíróságok ítéletei a belső jogban közvetlenül kikényszeríthetők.¹¹ Az ordo-konstitucionalizmus szintén egy olyan eszmerendszer, amely saját céljainak megvalósításaként eszközül tudja használni a konstitucionalizmus létező mintáját.¹² Az eszmetörténeti áttekintésből kiderül, hogy a konstitucionalizmus nem mindig látszott világsikernek, de jelenlegi globális népszerűsége határtalannak tűnik – Loughlin ezt a népszerűséget sokkal inkább az amerikai alkotmányjog-tudomány dominanciájának tulajdonítja, mint az amerikai példa vonzerejének. Érzékletes beszámolót nyújt arról, hogy hogyan járult ehhez hozzá a modernkori individualizáció: a hierarchiák eróziója, a közügyek/közfeladatok kiszervezése, a kollektív döntéshozatal felváltása az egyéni ítélkezéssel. A nemzetállami kormányok autoritását tehát alulról az individualizáció, a köz- és magánszféra közötti határok elmosódása és az alapvető jogok áradása, felülről pedig a globális szervezetek növekvő dominanciája kérdőjelezi meg.

Az alkotmányértelmezés középpontjában már nem a közhatalmi intézmények által gyakorolható hatalom határai, hanem az individuális alanyi jogok állnak, a közhatalom súlypontja a jogalkotásról a bíróságokra helyeződik át, a kollektív politikai döntéshozatalt pedig a bírói érvelés váltja fel. A határokon átívelő folyamat alkotmányos elvekre és alapjogokra épül, és így az „alkotmányosodás” folyamata Loughlin szerint egy „totális alkotmányban” és a ‘nemzeti’ és a ‘nemzetközi’ közötti határok felolvasásában fog tetőzni.

„A jogalkotók által alkotott rendes jog és az alkotmány alapvető törvénye közötti hierarchikus viszony megszűnt. Az új kozmopolita paradigmában már nem az alkotmány rendelkezik a végső tekintéllyel, mivel immár a bírói értelmezés teremtő erejének van alávetve, amely összhangba hozza azt láthatatlan alkotmány elveivel. A szuper-legalitás uralkodik.”¹³

Loughlin megjegyzése a globális alkotmányosodásról különösen relevanciával bír például az Európai Unióval összefüggésben. Úgy látja, hogy az alkotmányosodás folyamata, miközben a nemzeti kormányok autoritását aláássa, a nemzetközi szervezetekét ezzel párhuzamosan erősíti. Azok a nemzetközi szervezetek, amelyek nem rendelkeznek a nép alkotmányozó hatalmából fakadó autoritással, Loughlin eszmefuttatása sze-

---

¹⁰ Uo. 74.

¹¹ Uo. 187.

¹² Uo. 193.

¹³ Uo. 200–201.

rint legitimitásukat „a közgondolkodás sajátos univerzális parancsaira”¹⁴ (194. o.) alapozzák – az alkotmányosodás olyan rendszert legitimál, „amely többé már nem a nép projektje, és már nem áll a nép ellenőrzése alatt”.¹⁵ Loughlin ezzel szemben úgy látja: egy alkotmány egy adott területen élő meghatározott ember-csoportnak tulajdoníthatja autoritását, aminek azonban további előfeltétele egy valójában már létező alkotmány, vagyis egy közös politikai kultúra megléte, amely az alkotmányos demokrácia fenntartásának alapját képezi.¹⁶ Így az Európai Unió alkotmányosodásához paradigmaváltásra volt szükség: a szuverén államok nemzetközi jog szerinti interakcióját egy föderatív kozmopolita rendszer váltotta fel, amelyben a köz- és magánszféra, a nemzeti és a nemzetközi között húzódó határok elhomályosodnak, és helyüket az individuális alanyi jogok rendszere veszi át – Loughlin szerint ezáltal biztosítva azt, hogy a nemzeti határok ne legyenek egyúttal a tőke nemzetközi mozgásának akadályai is.¹⁷

Loughlin bemutatja azoknak a politikai, gazdasági és társadalmi folyamatoknak széles spektrumát is, amelyek szerinte az alkotmányos demokrácia hanyatlásának hátterében állnak, felvázolva egy átfogó problématerképet, amelyből meglehetősen nehéz kibogozni a hangsúlyokat. Megemlíti a növekvő egyenlőtlenségeket, a gazdasági hatalom politikai hatalommá való transzformálását, azt, hogy „a gazdagok már nem tekintik magukat egy területileg körülhatárolt politikai nemzet részének”, valamint a „fejlett demokráciákba” irányuló, korábban nem tapasztalt mértékű bevándorlást – mindezek fellazítják az alkotmányos demokrácia szilárd alapjául szolgáló közös értékek jótékony szorítását.¹⁸

Mit kapunk végül a könyv egészéből? Erre a kérdésre adott válaszom három részre osztható. Először is, átfogó történelmi-ideológiai áttekintést kapunk az alkotmányosság, mint eszme vagy ideológia kialakulásáról és fejlődéséről. Másodsor, az elméleti és történelmi alapokra helyezve markáns demokrácia-párti kritikáját láthatjuk a Loughlin által alkotmányosságnak – konstitucionalizmusnak – nevezett jelenleg uralkodó politikai rendszerről vagy politikai ideológiáról, amelyben a bírói jogértelmezés vagy még inkább a bírói jogalkotás a közpolitika meghatározó részét elszívja a demokratikus döntéshozatali folyamatok színteréről, a demokráciát megtestesítő törvényhozást pedig elvont alkotmányos elvek és individuális alanyi jogok pusztá végrehajtójává degradálja – ez a jurisztokrácia rendszere, a bírói állam vagy a bírói szupremácia állapota. Harmadsor, egy intenzív és mélyreható társadalomkritikát kapunk, amely amellet érvel, hogy az egészséges alkotmányos demokrácia előfeltételei hiányoznak a modern nyugati társadalomból. Böckenförde szavai (a híres „diktum”) juthatnak eszünkbe e sorok olvasásakor: „a szabadelvű, szekularizált állam olyan előfeltételekből meríti életét, amelyeket ő maga sem tud garantálni” – ezt a mondatot maga a szerző sem felejtette el egy ponton felidézni.¹⁹

---

¹⁴ Uo. 194.

¹⁵ Uo. 201.

¹⁶ Uo. 197.

¹⁷ Uo. 187.

¹⁸ Uo. 198.

¹⁹ Uo. 36.

Loughlin azt sugallja, hogy az elmúlt években sokat problematizált kérdés, a populizmus politikai kategóriájának jelenléte korunkban talán nem is maga a probléma, hanem egy tünet – a konstitucionalizmus globális projektjével szemben keletkezett elkerülhetetlen reakció. A szerző jól érzékelteti, hogy amennyiben diagnózisa helyes, akkor a jelenlegi „kezelések” kudarca vanak ítélve: a javasolt gyógymód éppen annak a gyógyszernek növeli a dózisát, amely a megszüntetni kívánt tünetek elsődleges okozója – a konstitucionalizmus zászlóvivő intézményeinek megerősítése újból és újból a demokrácia ellenében.²⁰

CSAPODI Márton
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

---

²⁰ Uo. 199.

– BESZÁMOLÓ –

Fogyasztóvédelmi aktualitások – interdiszciplináris megközelítésben

2022. október 26-án került megrendezésre a BGE KVIK Vendéglátás Tanszék keretében működő Fogyasztóvédelmi Kutatócsoport Fogyasztóvédelmi aktualitások című tudományos konferenciája, amelynek résztvevőit Hámori Antal egyetemi docens, a kutatócsoport vezetője köszöntötte. A Vendéglátás Tanszék keretében működő, gazdaság- és jogtudományi tárgyú, tanszék-, kar-, egyetemközi Fogyasztóvédelmi Kutatócsoport 2022. szeptember 19. napján jött létre. A Kutatócsoport vezetője: dr. jur. Hámori Antal PhD, egyetemi docens (BGE KVIK Vendéglátás Tanszék).

A tudományos ülés megnyitó beszédében Hámori Antal úgy fogalmazott, hogy a fogyasztóvédelem komplexitását e konferencia gazdaság- és jogtudományi tartalma is mutatja. „Olyan területről van szó, amely különösen az ún. fogyasztó és vállalkozás közötti jogviszonyok körében a gyengébb, hátrányosabb helyzetben lévő fél fokozott, illetve fokozottabb védelme, támogatása érdekében jelenik meg. Kiemelendő – főként – a gyermekek, kiskorúak, idősek, fogyatékkal élők megfelelő oltalma, szolgálata. A Kutatócsoport is ebbe kíván illeszkedni.” A fogyasztóvédelem hatalmas és rohamosan növekvő térréuma magában foglalja az etikai reflexiókat, a pszichológiai, a szociológiai, a táplálkozás- és történelemtudományi, sőt, a teológiai dimenziókat is, amelyekre a közgazdaság-tudomány és a jogtudomány művelőinek is értelemszerűen figyelemmel kell lenniük.

A konferencián a megnyitó után Frivaldszky János tanszékvezető egyetemi tanár (PPKE JÁK Jogbölcseleti Tanszék) *Mindent szabad, amire fogyasztói igény van? Léteznek-e természetjogi határ a terápiás gyógyítás és a transzhumanista enhancement között?* címmel tartott előadást. Alapvetésként rögzítette, hogy az ember életének jó részében (gyerekkor, öregkor, betegség) segítségre szoruló lény, így nem felel meg annak a képnek, amelyet a szerződést kötő felekről a jog feltételez (körültekintő, értelmes, racionálisan cselekvő lény¹). Ezt követően hangsúlyozta, hogy a strasbourgi bíróság gyakorlata is a transzhumanizmus irányába mutat, minek következtében a homo sapiens utáni új faj kitenyésztése zajlik; e „faj” vonatkozásban emberi természetéről nem beszélhetünk, a természet nem mérce többé. Így végső soron emberi személyiségjegyek másíthatók meg. Szemléletesen jelzi mindezt, hogy az orvostudomány sem „gyógyító”, helyreállító beavatkozásról beszél, hanem orvosiról. A transzhumanizmus azonban egy felelőtlen kísérlet, mely az ember tárgyiasítására irányul. Pedig az emberi természet önmagában érték, lényege az emberi méltóság, amely objektív és állandó – zárta gondolatait az előadó.

¹ Ld. ezzel kapcsolatban az Európai Unió Bírósága által a C-26/13. számú ügyben hozott ítéletben (74. pont) kifejtettakat: „A fogyasztó alatt nem a konkrét fogyasztó értendő, hanem az általánosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó.”

Toth Gedeon főiskolai tanár (BGE KKK Marketing Tanszék) *A fogyasztóvédelem és a marketing* címet viselő referátumában a marketing fogalmának alakulásának története kapcsán megállapította, hogy a marketing kezdetben agrármarketing volt, a fejlődés ívét pedig „a fogyasztói igény kielégítése érdekében végzett aktivitásoktól” a társadalmi felelősségvállalásig terjedő skálán rajzolta meg. Ami a marketing fogyasztóvédelemmel kapcsolatos összefüggéseit illeti, rámutatott, hogy a fogyasztóvédelem igazodott a marketing korszakokhoz. Napjaink egyik fő tendenciája a *digitalizáció* terjedése az élet minden területén, így ennek hatásai a marketingben is érződnek. Ezt követően szólt az új reklámetikai kódexről, majd a lehetséges kutatási irányokat az alábbiakban jelölte meg: fogyasztói tudatosság, fogyasztók információszerzési útjainak feltárása, egyes információs csatornák.

Farkas Jácint tudományos munkatárs (BGE PSZK Menedzsment Tanszék) *Minek nevezzelek? A fogyatékoság fogalmának bolyongása jogalkotás útvesztőiben* címmel tartott előadásában rámutatott, hogy bizonyos értelemben minden ember fogyatékkal él, hiszen az ember számára a halál nem elkerülhető; így a halandóság számára egzisztenciális fogyatékoságot jelent. Ezért a *kölcsönös segítség kényszere* – mint arra Kropotkin rámutatott² – *természeti törvényszerűségként* jelentkezik számára. Az elhangzottakkal egyetértve Frivaldszky János úgy fogalmazott hozzászólásában, hogy az ember „egzisztenciálisan hiánylény”, ezért egymásra szorulunk. „A boltív két egymásnak támaszkodó gyengeség, melyből végtelen erő keletkezik” – zárta előadását Leonardo da Vinci kifejező soraival Farkas Jácint.

Fekete-Frojimovics Zsófia mb. tanszékvezető, egyetemi docens (BGE KVIK Vendéglátás Tanszék) referátuma a *Paraszociális kapcsolatok hatása a fogyasztói magatartásra a vendéglátásban* címet viselte. Paraszociális kapcsolatok alatt a különböző hírességekkel, esetleg fiktív szereplőkkel „kiépített” kapcsolatok értendők, amelyeket létezőnek érzünk. Megfigyelhető, hogy emberi kapcsolatainkat paraszociális kontaktusokkal váltjuk fel. A fogyasztók szempontjából kiemelkedő jelentősége van az ún. influenszereknek³, ezért az influenszer marketinggel szemben a hitelesség és felelősség alapvető fontosságú követelményként fogalmazható meg. Az előadó röviden szólt az olyan új információs csatornákról, amelyeken az influenszerek ugyancsak meghatározó jelentőségre tehetnek szert (többek között a social media és az e-wom⁴ nyertek említését).

² Ld. Pjotr Alekszejevics KROPOTKIN: *A kölcsönös segítség mint természettörvény*. Fordította: MADZSAR József. Athenaeum, Budapest, 1908.

³ A jelen kontextusban az influenszerek alatt olyan közösségi média felhasználókat értünk, akik akár anyagilag is profitálnak a tartalomgyártásból, és akik véleményvezéreként egy számukra ismeretlen közönséggel kommunikálnak a közösségi média segítségével, ezáltal alakítva a közízlést. Ld. HÓDI Boglárka – BARKÁSZ Dominika Anna – BUVÁR Ágnes: A paraszociális kapcsolat és az influenszer-márka kongruencia együttes hatása a szponzorált közösségi posztok hatékonyságára. In: Ariel MITEV – Tamás CSORDÁS – Dóra HORVÁTH – Kitti BOROS (eds.): „Post-traumatic marketing: virtuality and reality” – Proceedings of the EMOK 2021 International Conference. Budapest, Corvinus University of Budapest, 497.

⁴ E-WOM alatt értünk „minden olyan pozitív vagy negatív hozzászólást, amelyet jelenlegi, potenciális vagy korábbi fogyasztók tesznek közzé egy termékről/szolgáltatásról vagy vállalatról, és amely hozzászólások több fogyasztó számára elérhetők az internet felületén keresztül.” MARKOS-KUJBUS Éva:

Bencsik András egyetemi docens (ELTE ÁJK Közigazgatási Jogi Tanszék) elsődlegesen a fogyasztóvédelem és a közigazgatási eljárás viszonyát elemezte *A fogyasztóvédelem legújabbkori kihívásai – szervezeti változások szorítójában* címmel megtartott referátumában. A hatósági eljárások kapcsán bemutatta, hogy a fogyasztóvédelmi eljárásokban az Ákr.⁵ mögöttes jogszabályként érvényesül a fogyasztóvédelmi törvény⁶ mellett, majd szólt az ügyfél jogállással kapcsolatos problémákról. A közelmúlt tendenciái kapcsán említésre került a szakhatósági modell hanyatlása, amely a kormányhivatalok szerepének növekedésével jellemezhető, és a közigazgatásban általában érvényesülő centralizációs trendekbe illeszkedik. Jellemző problémaként aposztrofálta a politikai karakter előretörését egyes ügyek (például a Ryanair légitársaságra kirótt nagy összegű fogyasztóvédelmi bírság⁷) kapcsán és a fellebbezés kiiktatását.

Veres Zoltán megbízott oktató (PPKE JÁK Pénzügyi Jogi Tanszék) *A fogyasztói hiteljog szabályozási fejleményei másfél évtized távlatából* című előadásának közép-pontjában a fogyasztói hitelmegállapodásokról szóló 2008/48/EK irányelv,⁸ illetve az annak a magyar jogrendszerbe történő átültetését megvalósító törvény⁹ állt. E szabályanyag közvetlen előzményei kapcsán az előadó említést tett a korábbi uniós direktíváról,¹⁰ annak problémáiról és az implementációja kapcsán észlelhető ellentmondásokról (mindenekelőtt arról, hogy az irányelv két törvényben került átültetésre, ami eltérő kontextust eredményezett). Bemutatta, hogy az új szabályozás miként kísérelte meg kijavítani a korábbi hibákat, végezetül felvetette, hogy korunk új kihívásai (ügymint a digitalizáció, az ún. FinTech és BigData cégek előretörése, vagy a kriptoeszközök egyre nagyobb mértékű terjedése) ha nem is a tárgyalt jogszabály által, de mindenképpen jogalkotói választ követelnek.

Hámori Antal egyetemi docens (BGE KVIK Vendéglátás Tanszék) *A felszolgálati díj természete, problémáinak fenntarthatatlansága (etikai és jogi aspektusok) – küzdelem a fogyasztók védelméért, a fogyasztó kérelmezői, ügyféli státuszáért* címmel tartott előadásában a felszolgálati díj szabályozását, gyakorlatát, problémáit, ezek kapcsán is a fogyasztó kormányhivatal és minisztérium által is megjelenő – súlyosan téves – kérelmezői és ügyféli kiiktatását tárgyalta. Annak az alkotmányjogi – például a jogorvoslatához és a tisztességes eljáráshoz való alapjog – szempontból is releváns kérdésnek a fókuszba állításáról volt szó, hogy: „Kérelmező-e, ügyfél-e a fogyasztó?” A kérdés azért kerül előtérbe, mert a fogyasztóvédelmi hatóság – immáron a felügyeleti szerv is – gyakorlatában annak ellenére nem kérelmezőnek és nem ügyfélnek, hanem

---

Az on-line szájreklám (electronic word-of-mouth) jellemzői a marketingkommunikáció szempontjából. *Vezetéstudomány*, 2016/6. 52–63. További definíciókat ld. uo.

⁵ 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról.

⁶ 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről.

⁷ Budapest Főváros Kormányhivatala Fogyasztóvédelmi Főosztályának BP/2200/4768-10/2022. ikt. sz. határozata, elérhető: <https://tinyurl.com/yadxw8vf>

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/48/EK irányelve (2008. április 23.) a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

⁹ 2009. évi CLXII. törvény a fogyasztónak nyújtott hitelről (Fhtv.).

¹⁰ A Tanács irányelve (1986. december 22.) a fogyasztói hitel vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről (87/102/EGK).

közérdekű bejelentőnek tekintik a fogyasztót, hogy a beadványok a fogyasztóvédelmi törvény 46/A. §-a szerinti kérelmeket foglalnak magukban, amelyeket az Ákr. 35. § (2) bekezdésének, illetőleg 37. § (1) bekezdésének is megfelelően terjesztenek elő, és a bírósági gyakorlat a fogyasztó közvetlen érintettségét, valamint a fogyasztói kérelem fogyasztóvédelmi törvény 46/A. §-a szerinti létezését elismeri.

*

A Konferencia széleskörű és aktuális anyaga számos kérdésfeltevést inspirált. Az előadások és az azok nyomán kibontakozó *élénk diszkusszió* révén a résztvevők jelentős ismeretekkel gazdagodhattak. Az elhangzottak kapcsán Veres Zoltán kiemelte, hogy a sokszínű előadások mintegy közös alapgondolata, tanulsága abban foglalható össze, hogy minden tudományterületen megfigyelhető egyfajta elszakadás az emberi természettől, az emberi kapcsolatok helyébe a paraszociális és virtuális kapcsolatok lépnek. Érdekes kérdés, hogy az egyes diszciplínák milyen válaszokat fogalmaznak meg e kihívás kapcsán...

VERES Zoltán
megbízott oktató (PPKE JÁK)